

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק יא

פרק יא

בית הכנסת

חיוב בנין בת הכנסת

א.

כל מקום שיש בו עשרה מישראל צריך להכין בו בית שייכנסו בו לתפילה בכל עת תפילה, ומקום זה הוא הנקרא "בית הכנסת".
וכופין בני העיר זה את זה לבנות להן בית הכנסת, ולקנות להן ספר תורה, נביאים וכתובים:

מבנה בית הכנסת

ב.

כשבונים בית הכנסת אין בונים אותו אלא בגבהה של עיר, שנאמר "בראש הומיות תקרא" (משלי א' כ"א).
ומגביהין אותו עד שיהיה גבוה מכל חצרות העיר, שנאמר "לרומם את בית אלהינו" (עזרא ט' ט').

ואין פותחין פתחי בית הכנסת אלא למזרח, שנאמר "והחונים לפני המשכן קדמה" וכו' (במדבר ג' ל"ח).

ובונים בו היכל שמניחין בו ספר תורה, ובונים היכל זה ברוח שמתפללין כנגדה באותה העיר, כדי שיהיו פניהן אל מול ההיכל כשיעמדו בתפילה.

ומעמידין בימה בבית הכנסת, כדי שיעלה עליה הקורא בתורה או מי שהוא אומר לעם דברי כיבושין, כדי שישמעו כולם.

וכשמעמידין התיבה שיש בה ספר תורה, מעמידין אותה באמצע, ואחורי התיבה כלפני ההיכל, ופניה כלפני העם:

כיצד העם יושבין בבתי כנסיות, הזקנים יושבין פניהם כלפני העם ואחוריהם כלפני ההיכל, וכל העם יושבין שורה לפני שורה, ופני כל שורה לאחורי השורה שלפניה, עד שיהיו פני כל העם כלפני הקודש וכלפני הזקנים וכלפני פני התיבה.

ובעת ששליח ציבור עומד לתפילה, עומד בארץ לפני התיבה, ופניו לפני הקודש כשאר העם:

כבוד בית הכנסת

בתי כנסיות ובתי מדרשות נוהגין בהן כבוד, מכבדין אותן ומרביצין אותן. ונהגו כל ישראל בספרד ובמערב, בשנער וארץ הצבי, להדליק עשיות בבתי כנסיות, ולהציע בקרקען מחצלות כדי לישב עליהן. ובערי אדום יושבין שם על הכסאות:

בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש, כגון שחוק והיתול ושיחה בטילה.

ואין אוכלין בהן, ואין שותין בהן, ואין ניאותין בהן, ואין מטיילין בהן, ואין נכנסין להן לא בחמה מפני החמה ולא בגשמים מפני הגשמים.

וחכמים ותלמידיהם מותרין לאכול ולשתות בהן מדוחק:

ז.

ואין מחשבין בהן חשבונות, אלא אם כן היו חשבונות של מצוה, כגון קופה של צדקה ופדיון שבויים וכיוצא בהן.

ואין מספידין בהן אלא הספד של רבים, כגון שיהיה שם בהספד גדולי חכמי אותה העיר, שכל העם מתקבצין ובאין בגללן:

ח.

היה לבית הכנסת או לבית המדרש שני פתחים - לא יעשנו דרך כדי שייכנס בפתח זה ויצא בפתח שכנגדו לקרב הדרך, שאסור להיכנס להן אלא לדבר מצוה:

ט.

מי שצריך להיכנס לבית הכנסת לקרות תינוק או חבירו - ייכנס ויקרא מעט, או יאמר שמועה, ואחר כך יקרא חבירו, כדי שלא ייכנס בשביל חפצו בלבד. ואם אינו יודע - יאמר לאחד מן התינוקות, "קרא לי פסוק שאתה קורא בו", או ישהה מעט בבית הכנסת ואחר כך יצא, שהשיבה שם מעסקי מצוה היא, שנאמר "אשרי יושבי ביתך" (תהלים פ"ד:ה):

י.

מי שנכנס לקרות או להתפלל בפתח זה - מותר לו לצאת בפתח שכנגדו כדי לקרב את הדרך.

ומותר לאדם להיכנס לבית הכנסת במקלו ובמנעלו ובאפונדתו, ואם צריך לרוק רוקק בבית הכנסת:

בתי כנסיות ובתי מדרשות שחרבו, בקדושתן הן עומדין, שנאמר "והשמותי את מקדשיכם" (ויקרא כ"ג:א), אף על פי שהן שוממין בקדושתן הן עומדין. וכשם שנוהגין בהן ביישובן, כך נוהגין בהן בחורבן, חוץ מכיבוד וריבוי, שאין מכבדין אותם ואין מרבצין. עלו בהם עשבים - תולשין אותם ומניחין אותם במקומן, כדי שיראו אותם העם, ותיעור רוחם וישתדלו לבנותן:

סתירת בית הכנסת

אין סותרין בית הכנסת כדי לבנות אחר במקומו או במקום אחר, אבל בונים אחר, ואחר כך סותרין זה, שמא יארע להן אונס ולא יבנו. אפילו כותל אחד ממנו, בונה חדש בצד הישן, ואחר כך סותר הישן:

במה דברים אמורים, שלא חרבו יסודותיו, אבל אם חרבו יסודותיו, או שנטו כתליו לנפול - סותרין אותו מיד, ומתחילין לבנותו במהרה ביום ובלילה, שמא תדחק שעה ויישאר חרב:

מעלין בקדש

מותר לעשות בית הכנסת בית המדרש, אבל בית המדרש אין עושין אותו בית הכנסת, שקדושת בית המדרש יתירה על קדושת בית הכנסת, ומעלין בקודש ולא מורידין. וכן, בני העיר שמכרו בית הכנסת - יש להן ליקח בדמיו תיבה.

מכרו תיבה, יש להן ליקח בדמיה מטפחות או תיק לספר תורה.

מכרו מטפחת או תיק, לוקחין בדמיו חומשין.

מכרו חומשין, לוקחין ספר תורה.

אבל אם מכרו ספר תורה, אין לוקחין בדמיו אלא ספר תורה אחר, שאין שם

קדושה למעלה מקדושת ספר תורה.

וכן במותריהן:

טו.

וכן אם גבו מן העם מעות לבנות בית המדרש, או בית הכנסת, או לקנות

תיבה, או מטפחת ותיק, או ספר תורה, ורצו לשנות, כל שגבו אין משנין

אותו אלא מקדושה קלה לקדושה חמורה ממנה.

אבל אם עשו מה שגבו לעשותו, והותירו - משנין המותר לכל מה שירצו.

וכל כלי בית הכנסת כבית הכנסת.

פרוכת שעל הארון שמניחין בו הספרים - כמטפחות הספרים.

ואם התנו עליהן - הרי הן כפי התנאי:

טז.

במה דברים אמורים שמותר למכור בית הכנסת - בבית הכנסת של כפרים,

שלא עשו אותה אלא על דעת בני הכפר לבדם, שתהיה להם להתפלל בה,

היא שאם רצו כולם למכרה מוכרין.

אבל בית הכנסת של כרכין, הואיל ועל דעת כל אנשי העולם נעשה, שיבוא

ויתפלל בו כל הבא אל המדינה - נעשה של כל ישראל, ואין מוכרין אותו

לעולם:

בני הכפר שרצו למכור בית הכנסת שלהן, או לבנות בדמים בית הכנסת אחר, או לקנות בדמים תיבה או תורה - צריכין להתנות על הלוקח שלא יעשה אותו לא מרחץ ולא בורסקי, והוא המקום שמעבדין בו העורות, ולא בית הטבילה ולא בית המים.

ואם התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר בשעת מכירה שיהא הלוקח מותר לעשות בו כל אלו - מותר:

יח.

וכן אם התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר על מותר הדמים שיהיו חולין - הרי אלו חולין, וכשלוקחין הדמים ובונים מהם בית הכנסת אחר, או שקנו מהן תיבה או מטפחת ותיק או ספרי חומשין או ספר תורה, השאר יהיה חולין כמו שהתנו, ויעשו בו מה שירצו:

יט.

וכן, אם קיבלו עליהן כל אנשי העיר או רובם אדם אחד - כל מה שעשה עשוי, ומוכר ונותן לבדו כפי מה שיראה, ויתנה כפי מה שיראה:

כ.

כשם שמותר להן למכור בית הכנסת, כך נותנים אותו במתנה, שאילו לא היה להן לציבור הנייה במתנה זו לא נתנה.

אבל לא שוכרין אותה ולא ממשכנין אותה.

וכן, כשסותרין בתי כנסיות לבנות, מותרין למכור ולהחליף וליתן במתנה הלבנים והעצים והעפר שלהן, אבל להלוותן אסור, שאין הקדושה עולה מהן אלא בדמים, או בהנייה שהיא כדמים:

רחובה של עיר, אף על פי שהעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות, מפני שהקיבוץ רב ואין בית הכנסת מכיל אותם, אין בו קדושה, מפני שהוא עראי, ולא נקבע לתפילה.

וכן בתים וחצרות שהעם מתכנסין להם לתפילה, אין בהן קדושה, מפני שלא קבעו אותם לתפילה בלבד, אלא עראי מתפללין בהן, כאדם שמתפלל בתוך ביתו: